

Profesyonel Kimliğin Dışa Yansıyan Boyutu: Profesyonel İmaj ve Hemşirelik

Professional Image and Nursing Dimension Reflected to Out of Professional Identity

SELMA SABANCIOĞULLARI*
SELMA DOĞAN**

Geliş Tarihi: 27.09.2011, Kabul Tarihi: 28.10.2011

ÖZET

Hemşirelik imajı uzun tarihsel süreç içerisinde her zaman tartışılan ve çözüm önerileri getirilen bir konu olmuştur. Buna rağmen hemşireler ve toplum, hemşirelik mesleği ve hemşire imajı ile ilgili bugün de devam eden bir takım kalıplaşmış görüşlere sahiptir. Toplumda ve hemşirelerin kendilerinde var olan bu kalıplaşmış görüşler, mesleği ve meslek üyelerini birçok açıdan olumsuz etkilemektedir. Bu makalede hemşirelik mesleğinin imajı, imajı etkileyen faktörler ve hemşirelerin kendilerinin ve mesleğin imajını değiştirmede neler yapabileceklerine ilişkin bir görüş kazandırılmak hedeflenmiştir.

Anahtar sözcükler: Hemşire imajı; hemşirelik mesleğinin imajı; profesyonel imaj.

ABSTRACT

The image of nursing has always been a long-standing topic of discussion having many suggestions for solutions. Nurses and the public have views on a number of long-held stereotypes of nurses and the nursing profession which continue today. As a result of these stereotypes, not only members of the profession but also the profession itself is negatively affected on many levels.

The aim of this research is to gain an opinion on the factors affecting nursing image, and how to improve the image of the profession and the image of nurses themselves.

Key words: Nurse image; image of nursing profession; professional image.

Başlangıçta bir iş olarak işlev gören hemşirelik, özellikle son yüzyılda meslek olma yönünde önemli adımlar atmıştır. Son yıllarda ülkemizde hemşirelik eğitiminin lisans düzeyine ulaşması, meslek örgütlerinin sayıca ve niteliksel olarak gelişmesi, hemşirelik yasasında düzenlemeler yapılması, yasa çerçevesinde hemşirenin rol ve sorumluluklarının genişletilmesi gibi birçok olumlu gelişme ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde olumlu değişiklikler meydana gelmesine ve gelişen ve değişen rolleri çerçevesinde hemşirelerden beklentilerin artmasına karşın bugün hala toplumda hemşirelik imajı ile ilgili

önemli sorunlar bulunmaktadır.^[1-4] Hemşireler 1800'lü yıllardan beri imaj problemi ile mücadele etmektedir. Bu nedenle hemşirelik imajı uzun tarihsel süreç içerisinde her zaman tartışılan ve çözüm önerileri getirilen bir konu olmuştur.^[5,6]

Hemşirelerin ve toplumun hemşire imajının değiştirilmesine ihtiyaç olduğuna ilişkin zaman süreci içerisinde çok sayıda yazı yazılmış,^[7] birçok çalışma yapılmıştır. Toplumdaki bireylerle yapılan çeşitli çalışmalarda bireyler hemşireyi; "doktorun isteklerini yerine getiren"^[8], "beyaz elbiseler içinde, kep takan,

* S Sabancıoğulları, Dr.
Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
58140 Sivas
Tel.: 0 346 219 10 10- 2514 Faks: 0 346 219 12 61
e-posta: selma.ssabanci@gmail.com

** S Doğan, Prof. Dr.
Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe / İstanbul
Tel.: 0 216 626 10 50 - 2164 Faks: 0 216 626 10 98
e-posta: selmadog@gmail.com

bayan kişi"^[9], "hemşire doktorun söylediklerini yapar; iğne yapar, tansiyon ölçer, ateşe bakar" şeklinde tanımlarken^[9,10], hemşirelerden beklentilerini ise anlayışlı, sevecen, yardımsever, güler yüzlü ve hoşgörülü olmaları şeklinde ifade etmişlerdir.^[10] Hekimlerle yapılan çalışmalarda ise, hekimlerin hemşireleri yardımcıları olarak gördükleri, hemşirelerin lisans eğitimi almalarına gerek olmadığı,^[4,9,11] hemşireyi "üniforması, kepi olan, sert mizaçlı, hastaya ve hekime ters davranan kişi" olarak ifade ettikleri^[6,9] belirlenmiştir. Öğrencilerin hemşireliğe bakış açısını belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada^[12] öğrencilerin yarısından çoğunun hemşireliği seçmek istemedikleri, seçenlerin de son sıralarda istemeden seçtikleri ve hemşireliği toplumsal imajı düşük bir meslek olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Özpancar ve arkadaşlarının çalışmasında^[13] öğrencilerin yarıdan fazlası "hemşireler doktorların yardımcısıdır", yarısı ise "hemşireler kibar ve sabırlı insanlardır", çoğunluğa yakını ise "hemşirelik, çalışma koşulları ağır olan bir meslektir" ifadelerine katıldıklarını belirtmişlerdir.

Çeşitli gruplarla yapılan bu çalışma sonuçları, hemşirelik imajının, diğer sağlık profesyonelleri ve toplum tarafından hemen hemen benzer şekilde algılandığını göstermektedir. Çalışmaların sonuçları, toplumun hemşire ve hemşirelik mesleğine ilişkin imajlarının genelde olumsuz, hekimlerin ise birlikte çalıştıkları hemşirelere ilişkin bilgilerinin yetersiz, hemşireleri kendilerine yardımcı personel olarak gördükleri, öğrenciler arasında ise hala tercih edilmede son sıralarda olan bir meslek olduğu şeklinde özetlenebilir. Aynı zamanda çalışmaların sonuçları, toplumda hemşireliğin algılanmasının hala "iş" düzeyinde olduğunu, profesyonel statüde bir meslek olarak algılanmadığını da göstermektedir.^[8-13] Günümüzde, erkeklerin de meslek içinde yer almaya başlaması, sağlık sistemi içinde hemşire gereksinimine farkındalığın artması, yüksek eğitilmiş hemşire sayısının artması gibi bazı olumlu gelişmeler olmakla birlikte, bu sonuçlar doğrultusunda geçmişte olduğu gibi bugün de hemşirelerin imajı ile ilgili sorunların devam ettiği söylenebilir.

Toplumda var olan bu kalıplaşmış görüşler ve hemşirelerin imajı ile ilgili sorunlar mesleği ve meslek üyelerini birçok açıdan olumsuz etkilemektedir. Hemşireliğin algılanan imajı, hemşire rollerini, doktor-hemşire ilişkilerini, hemşire ile toplumun etkileşimlerini, mesleğe ilişkin kaynakların kullanılmasını, politikacıların kararlarını etkilemektedir.^[14] Ayrıca imaj, hemşirelerin iş başvurusunu ve işinde uzun süre çalışmasını, motivasyonunu, benlik imajını, benlik saygısı ve iş doyumunu, hemşirelik uygulamalarının kalitesini, hasta memnuniyetini ve meslekle ilgili politikalar oluşturmayı etkiler.^[15,16] Aynı zamanda imaj, meslek ve hemşirelerin gücünün temel kaynağıdır. Toplum ya da politikacılar hemşirelik mesleğini güçlü olarak görürlerse, mesleki gelişmelerle ilgili hedefler daha kolay başarılabilir.^[17] Bu nedenle hemşireler toplumda kendilerine yönelik oluşan imaj ile ilgilenmek durumundadırlar.^[7] Hemşirelerin profesyonel rolünün daha fazla anlaşılması, hemşirelik mesleğinin profesyonel

statüye ulaşabilmesi için bir meslek olarak hemşireliğin ve hemşirelerin imajı ile ilgili bilgilerin her durumda tartışılması gerekmektedir.^[14] Kuşkusuz hemşire ve hemşirelik mesleğinin imajı ve etkileyen faktörler çok geniş bir konu olup her bir alt başlığın ayrı ele alınması gerekmektedir. Bu makalede; imaj, profesyonel imaj, hemşirelik mesleğinin imajı, imajı etkileyen faktörler tartışılarak, hemşirelerin kendilerinin ve mesleğin imajını değiştirmede meslek üyesi olarak neler yapabileceklerine ilişkin bir görüş kazandırmak hedeflenmiştir.

İmaj ve Profesyonel İmaj

İmaj, olay ya da objelerin zihinsel bir sunumudur. İmaj, kişinin yaşantısında önemli bir yere sahiptir ve diğerlerinin kişiyi nasıl gördüğüne ilişkin mesajları içerir. Kişisel imaj, kişiye karşı beklentileri ve kişinin etkileşimlerini etkiler.^[7] Kişisel imaj, hem kişilerin kendileri ile ilgili düşünce ve algıları hem de toplumda ilişki ve etkileşim içinde olduğu insanların düşünce ve algıları ile oluşur. Kişiler kendileri ve başkalarının düşünce, inanç ve algıları doğrultusunda oluşturdukları kişisel kimliklerini davranışları ile ortaya koyarlar. Kişinin kendisine yönelik oluşturduğu bu yapı kişisel kimliği, kişisel kimliğini davranışlarında göstermesi ise kişisel imajdır. Dolayısıyla kişisel imaj, kişisel kimliğin dışı yansıması olarak da değerlendirilebilir. Sullivan ve arkadaşlarına göre^[17] Katler (1984) imajın, kişinin kendisine ilişkin sahip olduğu izlenimleri, düşünceleri ve inançlarının bir sonucu olduğunu ifade etmektedir.

Profesyonel imaj kişisel imajla bağlantılı olarak tanımlanabilir. Profesyonel imaj ise meslek üyelerinin kendi mesleki yeterliliklerini kendi algıladıkları gibi sunmaları ve kendileri ve hizmet verdikleri bireyler tarafından algılandığı şeklidir. Başka bir tanımlamaya göre profesyonel imaj, profesyonel olarak kişinin mesleki yeterlilik ve mesleki etik ilkeleri doğrultusunda oluşturduğu davranışlarından ortaya çıkan algılamalardır. Hemşirelikte profesyonel imaj, hemşirenin profesyonel niteliklerinin ve davranışlarının dışı yansımaları gösterir.^[15] "Strasen^[5]e göre Rosenberg", bireylerin güç ve yetenekleri ile ilgili inançlarının çevrelerindeki insanlar tarafından güçlü şekilde etkilendiğini ifade etmiştir. Hemşireler kendi mesleki yetkinliklerine olan güvenlerini, mesleğe ilişkin geliştirdikleri düşüncelerini davranışları ile yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla hemşirenin kendi mesleki yetkinliğine olan inancı ve güveni olumlu ise, toplumun hemşire ve hemşirelik mesleği hakkındaki düşüncelerini olumlu algılıyorsa yansıttığı imaj da olumlu olmaktadır. Hemşireler profesyonel kimliklerini, mesleki eğitimleri sırasında edindikleri bilgi, beceriler ile profesyonel niteliklerinin gelişmesine olan inançları ve toplumun hemşirelik mesleğine yönelik oluşturduğu düşünce ve inançlar doğrultusunda oluştururlar ve bunu uygulamaları ile ortaya koyarlar.^[1,5] Dolayısıyla hemşirelerin profesyonel imajının profesyonel kimliklerinin dışı yansıması olduğu söylenebilir.

Hemşireler ve hemşirelik mesleğinin imajı, meslek üyelerinin topluma yansıttıkları doğrultusunda, toplumun meslek ve meslek üyelerine atfettiği algılamalar bir döngü şeklinde birbirini etkileyerek devam etmektedir. Kısaca toplumun hemşirelik mesleğine ilişkin imajı, profesyoneller olarak hemşirelerin kendilerini ve toplumun hemşireleri nasıl gördüğünün birleşimi şeklinde özetlenebilir.^[20] Örneğin toplumun meslek imajı, meslek üyelerinin kendileri hakkındaki hissettiklerini etkiler. Takase ve arkadaşlarının^[16] yaptığı çalışmada hemşirelerin benlik kavramlarının başkalarının görüşlerinden nasıl etkilendiği incelenmiş ve çalışmada toplumun hemşirelik imajının olumsuz olduğunu düşünen hemşirelerin kişisel benlik kavramlarının da olumsuz olduğu saptanmıştır. Ayrıca Öhlen ve Segesten'in^[1] yaptığı çalışmada, bazı hemşireler toplumda hemşirelik mesleğinin sosyal konumunun ve tarihsel gelişim sürecinin kendilerini kişisel olarak iyi hissetmelerini ve profesyonel kimliklerini etkilediğini ifade etmişlerdir.

Hemşirelik İmajında Toplumun Önemi

Bireylerin gereksinimlerine göre toplumda ortaya çıkan değişik uğraş alanları çeşitli aşamalardan geçerek meslekleşirken toplumda da sürekli etkileşim halindedirler. Dolayısıyla meslekler toplumlardan ayrı olarak düşünülemez. Toplumlar, kendileri için hayati öneme sahip olduklarını düşündükleri mesleklerin otoritesini kabul ederler, işlevlerini yürütmesinde bağımsız olmasına izin verirler.^[18] Toplumlar mesleklerle tanıdığı bu statü karşılığında beklentilerini ortaya koyar. Bunu yaparken de meslek üyelerinde belirli nitelikler arar.^[19] Örneğin tıp, erkeklik, hakimiyet ve zeki olma gibi imajlara sahiptir. Bu imajlar hekimlerin kimliğini yansıtırken toplumun onlara karşı beklentilerini ve hekimlerin toplumla etkileşimlerini etkiler. Bu hemşirelik için de geçerlidir ve hemşireler de toplumda kendilerine yönelik oluşan imaj ile ilgilenmek durumundadırlar.^[7] Çünkü mesleklerin varoluş nedenlerinden en önemlisi topluma hizmet etmektir.

Hemşirelik mesleğinin gelişimi üzerinde de diğer mesleklerde olduğu gibi toplumun görüş ve beklentileri önemini korumaktadır. Dolayısıyla hemşirelik mesleğinin gelişim sürecinde toplum tarafından algılanmasının, toplumdaki imajının önemli yeri olduğu söylenebilir. Batı ülkelerinde ve ülkemizdeki hemşirelik literatürü, hemşirelerin toplum imajının benzer özellikler taşıdığını, hemşirelerin ve hemşirelik mesleğinin olumsuz imaja sahip olduğunu belirtmektedir.^[7,18,19] Mesleğin tarihi boyunca toplum tarafından hemşirelerin ve hemşirelik mesleğinin imajının olumsuz olarak şekillenmesine katkı veren çeşitli stereotipler geliştirilmiştir. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

Hemşirelik Mesleğine İlişkin Toplum Tarafından Geliştirilen Stereotipler

Stereotip/klişe, insanların bir kişi ya da bir grup hakkında yaptığı genellemelerdir. Stereotipte bireysel farklılıklar kabul edilmez ve sıklıkla kişi ya da grup için zararlıdır. Genellikle insanlar başka bir birey hakkında onların görünüm, duruş ve iletişimlerine dayalı olarak bir görüş oluşturmaktadırlar. Toplum, sıklıkla bu klişeleri masum bir şekilde oluşturmakta ve yaşatmaktadır. Ancak bu stereotipler genellikle geçerli ve doğru olmadığı için o kişi, grup ya da mesleğe zarar vererek zaman zaman ayrımcılık

ve tacize yol açabilir. Toplum kişilere, gruplara ya da mesleklerle ilişkin bu stereotipleri kendi deneyimlerinden, dergi ve kitaplarda yazılanlardan, televizyon ve filmlerde gösterilenlerden ve bireylerin aile ve arkadaşlarına ifadelerinden oluşturmaktadır.^[7,14]

Hemşirelik mesleğine ilişkin stereotipler de bu şekilde oluşmaktadır. Ortaya çıkan bu stereotipler tek tek bireyler için geçerli olmasa da, bir bütün olarak hemşirelik mesleği için doğru olarak algılanabilmektedir. Hemşirelik stereotipi tarihsel olarak toplum içindeki kadın portresi ile paralellik göstermiştir.^[21] Darbyshire ve Gordon^[22] hemşirelikle ilgili birçok stereotipin hoşça gitmeyen nitelendirmeler şeklinde düşünülebileceğini ileri sürmüştür.

Toplumun hemşirelere ilişkin oluşturduğu stereotipler, hemşireler tarafından bilinmeli ve bunlarla mücadele edilmelidir. Fletcher^[4] göre Bridges (1990) hemşirelerle ilgili 34 farklı tipte stereotip tanımlamış ve toplumda hemşirelikte yaygın olan dört stereotip grubuna vurgu yapmıştır. Bunlar “hizmet eden melek”, “huysuz/geçimsiz kadın”, “cinsel obje olarak hemşire” ve “doktor yardımcısı” şeklindedir.

Hizmet eden melek: Bütün stereotiplerin en kalıcı olanı hemşirenin bir melek olduğudur. Bu stereotip, hemşireliğin dini kurallara bağlı olarak yürütüldüğü dönemlere dayanmaktadır. Buna göre hemşire iyi ahlaklı, saf ve bakirelik gösteren kadın olarak nitelendirilir. Kuşkusuz bu özellikler profesyonel meslek ya da profesyonel hemşirelik nitelikleri ile ilişkili değildir. Hemşirenin kepi de dini geleneklerden köken almakta olup boyun eğiciliğini gösteren, başını örten bir kumaş parçasıdır. Hemşirelik, Hallett^[14] göre, özverili olma ve kendini feda etme niteliklerini kapsayan hayırseverlik anlamına gelen, “caritas” kavramı üzerine kurulmuş kutsal bir hizmet alanı olarak görülmektedir. Hemşireliğin “hizmet eden melek” stereotipine öncülük eden kişinin Florence Nightingale olduğu ifade edilmektedir.^[14] Nightingale döneminde hemşirelik sosyal olarak istenmeyen bir iş olmanın aksine genç kadınlar için kabul edilen bir meslek haline gelmiştir. Daha yakın zamanda, 20. yüzyılın başlarında, Kallisch and Kallisch'in^[14] dikkat çektiği gibi, Florence Nightingale'in “Beyaz Melek” (1936) ve “Lambalı Kadın” (1951) gibi sinema filmlerindeki tasvirlerinde, hemşirenin romantikleştirildiği ve hemşireliğin meleksi imajının sürdürüldüğü belirtilmiştir. Cunningham^[14] göre, melek imajı stereotip içinde ilahi bir görev ve fedakarlık kavramı gizlidir ve bu kavram günümüzde de iş için ücretin önemsiz olduğu düşüncesini devam ettirmektedir. Dolayısıyla hemşireler tarafından düşük ücretin kabul edilmesi, şu anda da işe alma ve işe tutma üzerine olumsuz yansımalarını devam ettirmektedir. Cunningham^[14] ücret dışında daha önemlisi hemşireler insandır ve melek imajı tarafından talep edilen mükemmelliğe sürekli olarak ulaşmaları mümkün değildir demektir.

Huysuz/geçimsiz kadın: Bu stereotip genellikle hekimler tarafından, yönetici hemşire veya uzman hemşire rolünde görev yapan, girişken, yüksek eğitilmiş hemşireleri ifade etmek için kullanılır. Hemşirelerin girişken ve bağımsız olması sıklıkla hekimler ve bu özellikte olmayan diğer hemşireler tarafından rahatsız edici olarak yorumlanmaktadır.^[5] Sivri dilli, saldırgan kadın imajı ise, cinsel olarak çekici olmayan ve sıklıkla doğasında kabalık olan, anaerkil düzene ait yaşlı kadın imajıdır. Genellikle

başhemşire davranışlarını niteleyen bu imaj, toplumun kadının değişen rolüne uyum sağlaması, film ve televizyonların artan etkisi ile 2. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkmıştır.^[14] Hallet^[14] askeri hemşireliğin gelişmesinin ardından hemşireliğin katı ve rutinleşmiş bir kültür geliştirdiğini ileri sürmektedir. Bu stereotip büyük bir enjektör veya lavman setiyle hastaya saldıran hemşire karikatürlerinde ve “Guguk Kuşu” gibi filmlerde gösterilmiştir.^[5]

Cinsel obje olarak hemşire: Bu stereotip hastalara doğrudan bakım verme ve bakım vermenin samimi doğası ile ilgilidir. Darbyshire ve Gordon’un^[22] belirttiği gibi, hemşirelerin bir yabancı olarak hastalarının vücutlarını görmesi ve dokunması cinsel obje olarak algılanmalarına neden olmaktadır. Bu stereotip aynı zamanda hemşirelik ve kadın cinsiyeti stereotipi ile arasındaki ilişkiyi pekiştirmektedir. Fletcher’e^[4] göre hemşireliğin cinsel olarak nesnelleştirilmesi 1960-1970’li yıllarda artmış ve bu dönemlerde hemşireler özellikle medyada seks sembolü olarak gösterilmişlerdir. Modern feminist hareketle birlikte günümüzde kadın haklarının savunulması, kadınlara eşit olanakların sağlanması ve bu hakların güvence altına alınması nedeniyle kadınların toplum içindeki rolleri genişlemiştir.^[4,7] Buna rağmen hemşirelere yönelik seksüel çağrışımlara önceki kadar olmasa da medyada zaman zaman rastlanmaktadır. Payne^[14] bu konu ile ilgili olumlu gelişmeler olsa da halkın bu imajdan etkilenmiş olduğunu ileri sürmektedir.

Doktor yardımcısı: Hemşirenin doktor yardımcısı olarak imajı, hemşireliğin tıp mesleğine yardımcı olarak görüldüğü 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu imaj, Kırım Savaşı ile Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında hemşireliğin askeri alanda görev alması ile birlikte olmuştur. Doktor ve hemşireler arasındaki güç ilişkisi, hemşirelerin doktor tarafından belirlenen görevleri yerine getirmesi ve soru sormaksızın doktorları takip edebilecekleri beklentisi doktor yardımcılığı stereotipini göstermektedir. Doktorların üst eğitilmiş olmaları hemşirelerin doktor yardımcılığı stereotipini desteklemiştir. Bu stereotip yavaş bir şekilde değişiyor olmasına rağmen hala hastanelerde yaygın olarak görülmektedir. Doktor yardımcılığı stereotipi, hastanelerde doğrudan hasta bakımı veren hemşireler için başlıca stres ve engellenme kaynağı olarak ifade edilmiştir.^[4,14] Buna neden olabilecek faktörler çok sayıda olmasına rağmen, bu farklılığın temel nedeni, hemşireliğin kadın egemen bir meslek olduğu gerçeğinin devam ediyor olmasıdır.^[14,23]

Hemşirelik stereotiplerinin yıllar içindeki gelişimi ile ilgili olarak Black ve Germaine-Warner^[24] tarafından yapılan bir çalışmada, 1919’a kadar çoğunlukla “hizmet eden melek” imajının etkili olduğu, bunu 1920’den 1929’a kadar “din kadını” imajının izlediğini, 1930 ve 1940’larda ise hemşirelere halk tarafından saygı duyulduğu ve yüksek statüde görüldükleri belirlenmiştir. 1960’larda ise hekimler tıp ile ilgili konuların yer aldığı filmlerde önemli odak noktası olmuş, bu filmlerde hemşireler ise çoğunlukla itaatkar ve istekleri yerine getiren şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca hemşireler bu yıllarda cinsel yönden arzu edilen ve eğlence, zevk düşkünü ve maceracı olarak da gösterilmiştir.^[4] Öhlen ve Segesten’in^[11] çalışmasında, medya ve toplumda hemşire imajı 21. yüzyılın başlarında “huysuz kadın”, “merhamet meleği”, “din kadını” iken, yüzyılın ortalarında “kahraman kadın”, “eş ve anne”, “doktorun yardımcısı” ve “seks objesi” olarak yer değiştirdiği saptanmıştır.

Hemşirelik ile ilgili stereotipler ve zaman içinde ortaya çıkan değişiklikler, ülkemizde de diğer ülkelerle benzerlik göstermektedir. Stereotip kavramının hemşireler tarafından bilinerek varlığının kabul edilmesi, etkilerinin anlaşılması ve bu stereotiplerin hemşirelerin performans ve başarıları üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için harekete geçilmesi önemlidir.^[5] Toplumda hemşirelik imajının olumsuz olmasına ve bu stereotiplerin oluşmasına katkı veren birçok faktör olmuştur.

Hemşirelik Mesleğinin İmajını Etkileyen Faktörler

Mesleğin Tarihsel Süreci: Hemşirelik imajındaki olumsuzluğa katkı veren faktörlerden birisi hemşireliğin tarihsel süreci ve tarihte üstlendiği rollerdir. Hemşirelik başlangıçta dini isteklerden ortaya çıkmış olup, hemşireler sıklıkla erkek olan papazlara ve hekimlere itaat eden bir pozisyonda görevlendirilmişlerdir. Batı ülkelerinde ve ülkemizdeki Allaha hizmet eden “melekler” olarak toplumda yerleşen bu imajın kaynağı yukarıda sözü edilen boyutlara dayanmaktadır.^[23] Ayrıca ilk yıllarda hemşirelerin çoğunluğu 19. yüzyılın sonlarına kadar düşük sosyoekonomik sınıftan gelmişlerdir. Bu durum üst sosyal sınıflardan gelen hekimlerin hemşireleri baskılaması ve ek olarak Takase ve arkadaşlarının^[7] belirttiğine göre, 1868’de Florence Nightingale ile başlayan “Nightingalizm” denilen akım hemşirelerin kadın olması vurgusunu pekiştirerek “hekim yardımcısı” olarak tanınmalarına yol açmış olup hemşireler çok büyük ölçüde günümüzde de bu şekilde tanınmaktadır.^[7,23]

Üniforma: Üniforma, konuşma biçimi ve davranışların tümü toplumda bir kişinin sosyal durumunu yansıtan semboller olarak kullanılmaktadır. Takase ve arkadaşlarına göre^[7] Savage (1987) hemşirelik üniformalarının hemşirelerin bireysel kimliğini arka plana attığını ve cinsel obje olarak algılanmalarına neden olduğunu ileri sürmüştür. Takase ve arkadaşları^[7] aynı zamanda, diğer hemşirelik otoritelerinin de hemşirelik üniformalarının hemşirelerin “fedakar melekler” ve “doktorların yardımcısı” gibi geleneksel imajını desteklediği ile ilgili endişeleri olduğunu ifade etmiştir.

Cinsiyet Sosyasyonu: Cinsiyet, tarihsel süreçte hemşireliğin ve hemşire imajının gelişimini engelleyen önemli bir değişken olmuştur. Bu nedenle hemşirelerin profesyonel imajının değerlendirilmesi kadın imajı ve kadının sosyal gelişiminin ışığı altında daha net anlaşılabilir.^[11] Buna göre hemşirelik, cinsiyete dayalı, olması gerekenden daha düşük öneme sahip, kadınlık ve aile içinde kadın cinsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir. Geleneksel olarak cinsiyet rolü sosyasyonu kadınları, güç, başarı ve bağımsızlıktan kaçınmaya, az istekte bulunma ve bağımlı olmaya, iç odaklı olmaktan çok dış odaklı olmaya yöneltmiştir.^[5] Bu doğrultuda kadın olan hemşirelerin imajı sıklıkla itaat etme, güçsüzlük gibi kadın sosyasyonu ile birleşmekte ve topluma profesyonel olmayan bir imaj iletmektedir.^[7] Günümüzde hemşirelik mesleğinde erkek hemşirelerin yer almaya başlaması bu imajı ortadan kaldırmada önemli olmakla birlikte henüz erkek hemşireler sayıca yetersiz olduğundan, hemşireliğin hala kadınlara özgü bir meslek olarak algılandığı söylenebilir.

Medyanın Etkisi: Hemşirelerin geçmişte ve günümüzde özellikle medya tarafından olumsuz bir şekilde betimlendiği görülmektedir. Medya toplumun sağlık hizmetleriyle ilgili algılarını etkileyecek önemli bir güce sahiptir. Mesleklerin medyadaki imajının, mesleklerin politik, ekonomik ve sosyal değerleri açısından önemli bir gösterge olduğu belirtilmektedir.^[1,4] Medyanın meslekler üzerindeki etkisi, o mesleğe personel alınmasını ve çalışan personelin işte tutulmasını, meslekle ilgili kaynak tahsisini ve üyelerin meslekleriyle ilgili duygularını önemli düzeyde etkilemektedir. Hemşirelik mesleği ile ilgili olarak medyada, çeşitli zamanlarda “huysuz kadın”, “merhamet meleği”, “kahraman kadın”, “eş ve anne”, “doktorun yardımcısı” ve “seks objesi” imajlarını yansıtan konular işlenmiştir. Dolayısıyla medya hemşirelerin var olan olumsuz imajını güçlendirmede etkili bir rol oynamaktadır. Medya ayrıca hemşireleri, sıklıkla itaat eden, güçsüz, soğuk/ilgisiz, kendini düşünmeyen, zeki olmayan ve hekimin romantik partneri olarak yansıtmaktadır. Günümüzde de hemşire karakterlerinin, televizyon dizilerinin tıbbi sahnelerinde genellikle doktorun emirlerini uygulayan, cinsellik ve seks objesi olarak gösterildiği, bağımsız, profesyonel meslek üyesi olarak çalışma özelliğinin ise nadiren yansıtıldığı görülmektedir. Dünyada ve ülkemizde benzerlik gösteren bu durum, hemşireliğin toplumda profesyonel bir meslek olarak algılanmamasına neden olmakta ve toplumun hemşirelerle ilgili algısı, hemşirelerin yetkin ve bilgili profesyoneller olmadığı yönünde devam etmektedir.^[15,25]

Eğitimsel Farklılıklar: Tıp ve hemşirelik eğitimlerinin gelişim süreçlerinin birbirinden farklı olması, tıp eğitiminin çok eski yıllara dayanmasına karşın hemşirelik eğitiminin pek çok ülkede ve ülkemizde üniversite (lisans) düzeyine son yüzyılda yükseltilmiş olması, hemşirelerin uzun yıllar farklı programlarda sınırlı bir bilgi ile eğitilmeleri, “hemşireler bilgisi az, doktorun isteklerini yerine getiren kişilerdir” imajını daha da güçlendirmiştir. Bugün de tıp fakültelerine girişte yüksek bir akademik performans ve altı yıllık eğitime gereksinim vardır. Hemşirelik eğitime giriş için ise daha düşük akademik başarı yeterli olmaktadır. Christman^[26] hemşirelikte zayıf ve yetersiz eğitimsel hazırlığın toplumda var olan hemşirelik ile ilgili olumsuz imajı desteklediğini ifade etmiştir. Aynı zamanda dünyada ve ülkemizde hemşirelik eğitimindeki heterojenlik de mesleki algılamayı etkilemektedir. Batı ülkelerinde ve Amerika’da liseye dayalı iki yıllık, dört yıllık ve daha uzun süreli eğitim veren çeşitli hemşirelik okulları bulunmaktadır. Benzer şekilde ülkemizde de geçmişte ve günümüzde çeşitli derecelerde eğitim veren ortaokul ve liseye dayalı eğitim programları bulunmaktadır. Bu farklı programlardan mezun olan hemşirelerin mesleği algılama, mesleksel çabaları benimseme yönünden birbirlerinden farklılıklar vardır.^[23] Eğitim farklılıkları nedeniyle hemşirelerin mesleği uygulama ve topluma yansıtma düzeyleri farklı olmakta, bu da hemşirelerin imajına olumsuz olarak yansımaktadır.

Profesyonel Kimlik: Hemşirenin ve hemşirelik mesleğinin imajını etkileyen önemli faktörlerden birisi, meslek üyelerinin sahip oldukları profesyonel kimlikleri ve profesyonel kimlikleri doğrultusunda hizmet verdikleri bireylere, topluma, diğer ekip üyelerine hizmet sunmalarıdır. Genelde “meslekle bütünleşme” olarak da tanımlanan profesyonel kimlik, meslek üyesinin mesleğin belirli özelliklerini, standartlarını ve becerilerini

bilmesi, benimsemesi ve uygulamalarına yansıtması ile kendini göstermektedir.^[27] Fagermoen^[27]e göre hemşirelikte profesyonel kimlik, hemşire olmanın ne anlama geldiğini ve bir hemşire gibi davranmayı hemşirenin kendisinin kavramasıdır. Profesyonel kimlik, hemşirenin hasta ile etkileşimlerine, eylemlerine ve hemşirenin düşünme şekline rehberlik eden, hemşire tarafından sahip olunan değerler ve inançlar olarak da tanımlanmaktadır.^[27] Gregg ve Magilvy^[28] profesyonel kimliği “hemşirelerin kendi kişisel kimlikleri ile mesleğe girişle birlikte benimsemiş oldukları mesleki niteliklerinin birbiriyle bütünleşmesi” olarak tanımlamaktadır.

Hemşirelikte profesyonel kimliğin gelişmesi, öğrencinin hemşirelik eğitimine girmesi ile başlayıp çalışma yaşamı boyunca gelişme ve olgunlaşmaya devam etmektedir. Hemşirelik eğitimi sırasında profesyonel kimliğin gelişimi, öğrencinin kişisel benliği ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü kişinin kendi benliğini algılama şekli onun ileride üstleneceği rollere ve mesleki rollerini başarılı ya da başarısız olarak yerine getirmesine etki eder.^[5] Buna göre, hemşirelerin kişisel benlik kavramlarının olumlu yönde gelişmiş olmasının ileride üstlenebilecekleri profesyonel rollerini etkin bir şekilde yerine getirmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Olumlu profesyonel kimlik, yüksek nitelikli bir hemşirelik bakımı verilmesini ve bireylerin hemşirelik bakımından memnuniyetinin artmasını sağlar.^[3,28,29] Ayrıca profesyonel kimliği güçlü meslek üyeleri; toplumda sağlık bakım ortamlarında ve politik alanlarda mesleği güçlü bir şekilde temsil eder, yaptıkları çalışmalarla kendileri, meslektaşları, hastaları ve mesleklerini olumlu yönde etkileyecek değişiklikler yapabilirler.^[5] Bu bilgiler ışığında, profesyonel hemşirelik uygulamasının, dolayısıyla hemşirelik imajının hemşirelerin profesyonel kimlikleri gelişmeden mümkün olmayacağı söylenebilir.^[28]

Olumlu Profesyonel İmaj Geliştirme Yolları

Profesyonel imaj, hemşirelerin işe başvurmasını ve işte kalmasını, çalışma motivasyonunu, kişisel benlik imajı ve benlik saygısını, iş doyumunu, hemşirelik uygulamalarının niteliğini, hasta memnuniyetini ve meslekle ilgili politikalar oluşturmayı etkilemesi nedeniyle önemini her zaman korumaktadır.^[15,16] Bu nedenle, hemşirelerin kendi profesyonel imajları ile toplumun hemşirelikle ilgili imajlarını olumlu yönde geliştirmek için çaba harcamaları gerekmektedir.

Toplumun ve hastaların, alanında uzmanlaşmış hemşirelerden bakım alma gereksinimi vardır ve bunun için hemşirelerin profesyonel davranışlar göstermeleri, sundukları hizmetle gurur duymaları beklenir. Kısaca hemşirelerin kendi kişisel ve profesyonel kimliklerini geliştirmeleri ve toplumun hemşire imajını olumlu yönde geliştirmeleri gerekir.^[20] Hemşireler kendi kişisel ve profesyonel kimliklerini geliştirdiklerinde dolaylı olarak toplumun hemşire ve hemşirelik mesleği ile ilgili imajının da olumlu yönde değiştirilmesine önemli derecede katkı vereceklerdir. Strasen^[5] hemşireler mesleği ne kadar profesyonelce yerine getirirlerse mesleğin imajının da o derece pozitif yönde gelişeceğini belirtmiştir.

Hemşireler görünüşleri ve yerleşik imajlarını değiştirmek için nasıl davranmalı ve ne yapmalıdırlar?

Önceden oluşan stereotipler doğrultusunda yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi hemşirelik imajının tarihsel olarak görülen, diğer meslekler ve toplumun geneli tarafından görülen kalıplaşmış bir imajı vardır. Hemşirelik imajını olumlu yönde geliştirmede öncelikli olan ise hemşirelerin kendileri tarafından görülen imajları ve bunun nasıl geliştirileceğidir. Çünkü toplum ve diğer sağlık personeli hemşireliği, hemşirelerin sunduğu şekilde algılamaktadırlar. Mesleklerin topluma yansıttıkları imajın, mesleği uygulayan kişilerin profesyonel kimliklerinin dışa yansımaları olduğu kabul edildiğinde, profesyonel imaj, profesyonel kimliğin dışa yansıyan boyutu olmaktadır. Ülkemizde hemşirelerin kendi mesleki imajlarını nasıl değerlendirdikleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Emiroğlu'nun^[9] 2000 yılında yaptığı çalışmada, hemşireler, hemşireyi "hemşireliğin bilincinde olmayan, kendini karar verme yetkisinde görmeyen, edilgin kişiler, başkalarının direktifleri doğrultusunda iş yapan kişiler" olarak tanımlamışlardır. Kaya ve arkadaşlarının^[30] 2004 yılında yaptıkları çalışmada da, hemşirelerin %75.8'i mesleki imajlarını olumsuz, %24.2'si ise olumlu algıladıklarını ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada hemşirelerin %72.9'u mesleklerini "yardımcı personel olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Kaya ve arkadaşlarının^[30] belirttiğine göre; Karabacak (1986), Platin ve arkadaşları (1984) ve Saruhan (1986)'da yaptıkları çalışmalarda hem mezun hem de öğrenci hemşireler, mesleğin imajının toplum tarafından olumsuz bulunduğunu, hemşireliğin sağlık ekibi içinde hekimden sonra yer aldığını bildirmişlerdir. Buna karşılık 2002 yılında yapılan bir başka çalışmada ise; hemşirelerin %33.3'ü "hemşire, kendisine başkaları tarafından verilen sorumlulukları yerine getiren kişidir" derken %45'i kendi sorumluluklarının bilincinde, gerektiğinde bağımsız karar verebilen kişiler olarak tanımlamışlardır.^[6] Yukarıdaki çalışma sonuçları ile hemşirelerin çoğunluğunun kendi mesleki imajlarını olumsuz algıladıkları söylenebilir. Hemşirelerin kendilerine ve mesleklerine ilişkin algılamaları olumsuz olduğunda, topluma yansıttıkları imaj da olumsuz olacaktır. Hemşirelerin kendileri hakkındaki kendi olumsuz düşüncelerini değiştirmeleri ve olumlu yönde geliştirmeleri durumunda mesleği uygulama şekilleri de değişiklik gösterecek ve diğerleri tarafından algılanan imajları da olumlu yönde değişecektir. Buna göre, profesyonel kimliğin geliştirilmesinin hemşirelik uygulamalarının iyileştirilmesine, mesleğin imajının olumlu yönde geliştirilmesine ve mesleğin profesyonel statüye ulaşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Bununla ilgili olarak Strasen^[5] hemşirelik mesleği için benlik imajı modeline dayalı, işe yeni başlayan ve deneyimli hemşirelerin profesyonel kimliklerinin geliştirilmesine yönelik bir hemşirelik benlik imajı modeli geliştirmiştir.

Strasen'in Profesyonel Benlik İmaj Modeli

Benlik imajı modeline göre; kişinin düşünce ve inançları benlik imajını belirler, benlik imajı ise kişinin eylemlerini, performansını ve başarılarını etkiler. Bu doğrultuda, hemşirenin eylemleri ve başarıları da profesyonel hemşirelik imajını, profesyonel hemşirelik imajı ise kişisel benlik imajını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir. Hemşirelerin birey olarak düşünce ve inançlarının değişmesi önce kendi benlik imajlarının, sonra da mesleki

performanslarının değişmesine katkı sağlayacaktır. Hemşirelerin kişisel benlik imajı geliştirilebildiği ölçüde mesleğin başarıları ve imajı da gelişebilir.^[4,5]

Strasen^[5] hemşireler için geliştirdiği modelde profesyonel imajı geliştirmek için altı aşamalı bir program önermiştir.

Buna göre; mesleki imajı geliştirmede önemli ve ilk adım olumlu düşünme becerisinin geliştirilmesidir. Hemşirelerin çoğunlukla kişisel veya profesyonel başarılarını sınırlayan olumsuz düşünce ve tutumlara sahip oldukları bilinmektedir. Profesyonel imaj geliştirilmek isteniyorsa hemşireler düşünme şekillerini değiştirmelidirler. Olumlu düşünceler olumlu duyguları, olumsuz düşünceler ise olumsuz duyguları beraberinde getirmektedir. Strasen^[5] insanların başarıları veya başarısızlıklarının yaklaşık %85'i düşünceleri veya tutumları ile ilgili iken, yalnızca %15'inin yeteneklerinde temellendiğini belirtmiştir. Hemşirelerin mesleklerini sevmeleri ve mesleğe yönelik düşünceleri, uygulamalarını etkilemektedir. Dolayısıyla hemşirelerin kendileri ve meslekleri ile ilgili olumlu düşünceleri mesleki imajı geliştirmede en önemli noktalardan birisidir.

Profesyonel imajın gelişimi için ikinci adım, hemşirelerin kişisel ve profesyonel yaşamlarının sorumluluğunu kabul etmeleri ve sorumluluğu tam olarak almak için karar vermeleridir. Bu ise hemşirelerin ulaşmak istedikleri kişisel ve profesyonel amaçlarını belirlemelerine ve başarmalarına olanak sağlar.^[5]

Profesyonel gelişimde üçüncü adım, profesyonel bir amaç belirlemektir. Profesyonel amaçlar geliştirme, başarılı bir profesyonel hemşire olmak için başarmak zorunda olunan durumları tanımlama fırsatı verir. Tarih belirleme amaç geliştirmede önemlidir ve kişiyi harekete geçmek için zorlar.^[5]

Profesyonel imaj geliştirmede önemli olan dördüncü adım, kişinin kendisini profesyonel nitelikler yönünden açık yüreklilikle değerlendirmesidir. Farkındalık arttığı ölçüde kişi kendisini değiştirmeye istekli olur. Kendini değerlendirme çabası kişinin kendisine eleştirel bir açıdan bakmasını gerektirdiğinden genellikle rahatsız edici bir durumdur. Çünkü hemşireler mesleki hedeflerine ulaşmak ve bunun için yapmaları gerekenleri belirlemek için mevcut durumlarını açık ve objektif bir şekilde değerlendirmelidirler.^[5]

Beşinci adım ise, profesyonel amaçlara ulaşmak için kısa süreli profesyonel hedefler belirlemektir ve kısa dönemli hedeflerin geliştirilmesinden sonra belirlenen hedeflere ulaşmak için plan yapma profesyonel gelişimin altıncı adımıdır.^[5]

Profesyonel imajı geliştirmek için hemşireler bireysel olarak neler yapabilirler?

Hemşire ve hemşirelik mesleğinin imajını değiştirme ve geliştirmeye yönelik olarak; uygulayıcı, yönetici ve eğitici hemşirelerin yapabilecekleri birçok uygulama bulunmaktadır. Bunun için öncelikle profesyonel imajı belirleyen öğelerle ilgili bilgi sahibi olmak gerekir. Hemşirelik imajını belirleyen faktörlerden bazıları bilgi, yetkinlik, iletişim, görünüm, toplumla ilişkiler, savunuculuk ve tutum şeklinde özetlenebilir.^[5,15,17,20] Bu özellikler kısaca şöyledir:

İmaj Belirleyicileri

Bilgi: Bir hemşireden bilgili olması beklenir. Bu, hemşirelik ve sağlık hizmetleri ile ilgili bilgilerin güncellenmesini, bilginin doğru iletilmesini ve mesleki bilgide uzmanlığı gerektirmektedir. Hemşireliğin mesleki bilgisi “bakım bilgisi”dir.^[15]

Yetkinlik: Yetkinlik, bireyin iş ya da işle ilgili becerilerini düzgün bir şekilde yerine getirme yeteneğidir. Hemşirenin, uygulama alanında hemşirelik becerilerinde ve performansında yeterli olması, hemşirelik becerilerinin etkili bir şekilde topluma yansıtılması onun yetkinliğini gösterir.^[5,15,17]

İletişim: Hemşireler çalışma saatlerinin çoğunu iletişim ile geçirirler. Hemşirelik uygulamalarında önemli bir beceri olan iletişim sözlü veya sözsüz olsun, hastalara saygı ile yaklaşmayı gerektirir. İletişim, hastanın sorular sormasını kolaylaştırmalı, bireyi cesaretlendirmeli ve açıklayıcı olmalıdır. İyi iletişim hastalarla/danışanlarla iyi ilişkiler kurmak için bir araçtır. Hemşirenin sağlık ekibi içindeki iletişim şeklinde imaj da önemli bir noktadır. Profesyonel imaj diğerleri ile iletişime geçtikçe ve etkileşimde bulundukça ortaya çıkar. Eğer hemşireler bu iletişim ve etkileşim süreçlerini etkin ve kaliteli geçirebilirlerse hem bireysel, hem hemşire olarak, hem de meslek için uygun bir imaj geliştirirler.^[5,15,17]

Görünüm: Profesyonel görünüm, boy, kilo, giysiler, makyaj, postür, sözel ve sözel olmayan iletişim, tutum ve kişisel özelliklerin bileşimidir. Hemşireler topluma kendilerini nasıl yansıtıyorlar? Hemşirelerin görünümü sıklıkla hastanın ilk izlenimidir. Hemşirenin davranışları, postürü, tutumu, kılık kıyafeti, hastaya karşı davranışsal tepkileri, düşüncelerini yansıtan kararları ve sözsüz iletişimin bütün şekilleri ilk izlenimde ortaya çıkar. Görünümünüz, nasıl davrandığınızı ve karşınızdaki kişinin size nasıl tepki vereceğini önemli ölçüde etkiler. Hemşirenin görünümü, hastaya hemşire hakkında bir fikir verir ve sonraki etkileşimlerine olumlu ya da olumsuz bir zemin hazırlar. Görünüm profesyonel yetkinliği ilettiği için hastaların, ailelerin, meslektaşların güvenini azaltabilir ya da artırabilir. Hemşirenin profesyonel görünümü, profesyonel rolünü gerçekleştirmesinin anahtar ögesidir.^[5,15,17,31]

Toplumla İlişkiler: Hemşirelik hizmetlerinin sunumunda toplumla ilişkilerin ustaca kullanılması olumlu bir imajın başarısını kolaylaştırabilir. Toplumun beklentilerini karşılamak için toplumdaki bireyler hemşireliğin ne olduğu ve ne yaptığı hakkında bilgilendirilmelidir. Bunun için yerel ve ulusal düzeyde medya, politikacılar, hükümet yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışılabilir.^[15]

Savunuculuk: Savunuculuk hemşirenin hizmet sunduğu bireyler ve mesleğinin çıkarlarını gözetmesini ifade eder. Hemşirelikte savunuculuk hemşireliğin felsefesinden kaynaklanmakta olup etik bir uygulamadır. Hemşireler hasta savunucusu olarak hizmet ederler. Sadece savunmasız hastaları desteklemek değil aynı zamanda bakıma erişilebilirliği sağlama, enfeksiyon kontrolü yaparak bireylerin sağlığını geliştirme yoluyla da savunuculuk yaparlar. Hemşireler savunuculuk rolünü uygulamadaki olumlu hemşirelik modellerini izleyerek öğrenirler. Hasta savunucusu olan bir hemşire toplum tarafından olumlu algılanacaktır. Ayrıca

hemşirenin mesleki konularda savunuculuk yapması saygınlığını arttıracaktır.^[15]

Tutum: Hemşirelerin tutumları uzun yıllar tartışma ve endişe konusu olmuştur. Tutum hasta ya da danışanla ilgili hemşirenin yaklaşımını ifade eder. Tutum, hemşirenin bakımla ilgili uygulamalarını gerçekleştirirken gösterdiği davranış şeklini ifade eder. Hemşirenin bakım verirken duruma uygun bir yüz ifadesinin olması, ilgili, sıcak ve empatik bir tutum hemşire imajına olumlu etki edecektir.^[15]

Uygulayıcı, yönetici ve eğitici hemşireler olumlu bir mesleki imaj geliştirmek için bu belirleyicileri dikkate alarak şunları yapabilirler:^[5,17]

İmaj Değiştirmede Uygulayıcı Hemşireler Neler Yapabilir?

Hemşirelik imajının geliştirilmesinde en önemli sorumluluk, uygulayıcı hemşirelerin üzerindedir. Hemşirelerin gerek bireysel olarak gerekse mesleki olarak güçlü bir imaj geliştirebilmeleri için topluma etkin bakım vericiler olarak hizmet sunmaları ve diğer sağlık çalışanlarıyla sıcak ve etkin bir etkileşim içinde olmaları gerekir.^[17,31] Saver'e göre^[20] bütün hemşireler, hemşirelik imajı ile ilgili olarak meslekleri hakkında çevrelerindeki kişilere (akraba, arkadaş, komşu ve toplumun üyeleri) ne mesaj verdiklerinden, meslektaşlarının davranışlarından ve hastalarına nasıl bakım verdiklerinden sorumludurlar. İmaj geliştirmede; profesyonel kimliğin olumlu geliştirilmesi ve sunulması, hemşireliğin çalışma alanlarının halka açıklanması, medyada televizyon, radyo gibi iletişim araçları yoluyla topluma iletişim sağlanması, hemşirenin yaptığı işler konusunda topluma bilgi verilmesi etkili olabilir.^[22]

Aşağıda olumlu mesleki imaj geliştirmede uygulayıcı hemşirelerin neler yapabilecekleri konusunda bir rehber yer almaktadır.^[5,17,20,31]

Hemşire olarak kendinizi tanımlayın: Hemşire kendini tanıtırken, adını ve soyadını birlikte söylemelidir. Kendine güveni olan kişiler kendini tanıtırken soyadlarını da söylerler. Kendini güvenli ve rahat bir şekilde tanıtmak gerekir. Adını söyledikten sonra lisans mezunu ya da yüksek lisans mezunu bir hemşire olduğu bilgisi mutlaka eklenmeli ve hangi rolde bulunduğu açıklanmalıdır. Hitap ederken isimlerin yanına “bey” ya da “hanım” kelimeleri eklenmelidir. Karşıdaki kişi ile konuşurken dik bir pozisyonda, sözcüklerle uyumlu bir yüz ifadesi ile göz ilişkisi kurulmalı, rahat bir ses tonu kullanılmalıdır. Sözel iletişimin yanında mutlaka sözsüz iletişim de kullanılmalıdır. Çünkü sözsüz iletişim, sözlü iletilenlerden daha fazla etkiye sahiptir ve mesajların güçlü bir şekilde iletilmesini sağlar. Vücut dili hemşirenin sözlerinden ne kadar emin olduğunu gösterir. Ayrıca hemşire dili etkin kullanılmalı, yazılı ve sözlü iletişim kurallarına uygun yerine getirmelidir. İletişimde bilgisayar, elektronik posta yollarını da kullanmalı ve konferans çağrılarını takip etmelidir. Bu küçük davranışlar hemşirenin yetenekli ve güçlü algılanması yönünde önemli bir etkiye sahiptir. Profesyonel imaj diğerleri ile iletişime geçtikçe ve etkileşimde bulundukça ortaya çıkar. Eğer hemşireler bu iletişim ve etkileşim süreçlerinde etkin olabilirlerse bireysel olarak kendileri için ve meslekleri

için uygun bir imaj geliştirebilirler.^[5,17,20,31]

Mesleki bir hemşirelik derneğine üye olun: Bu, Ulusal Hemşirelik Derneği, alanınızla ilgili Özel Dal Dernekleri ve hemşirelik imajını geliştirmeye adanmış, kar amacı taşımayan bir dernek olabilir. İdeal olan, meslekle ilgili birden fazla derneğe üye olunmasıdır.^[20]

Hemşire olmayan kişilere hemşirelikle ilgili kitaplar verin: Hemşirelikle ilgili ilham ve bilgi veren kitaplar seçilerek bu kitapları meslekten olmayan kişilerin okuması sağlanmalıdır.^[20]

Hemşirelerin çalışmaları ve yaptıkları katkılar hakkında konuşun: Arkadaşlar, aile üyeleri ve toplumun üyeleri ile hemşirelerin ne yaptığı hakkında konuşulmalıdır. Çocuk ve toplumdaki farklı gruplara hemşireliğin ne olduğuna ilişkin sunumlar yapılmalıdır. Hemşirenin neler yaptığını anlatırken yerel toplum, medya, politikacılar, hükümet yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışılabilir. Bu tür kuruluşlar, hemşirelik faaliyetlerine ilgi çekme ve hemşirelik imajını geliştirmede aktif bir rol oynamaları konusunda teşvik edilmelidir.^[20]

Sağlık hizmetleri ile ilgili politik kampanyalara ve yasal çalışmalara katılın: Bunun için en azından bu konuda çalışan ve yönetici konumundaki yetkili kişilere hemşire olarak tanıtım yapılmalı ve gerekirse kampanya ve çalışmalarda aktif rol alınmalıdır.^[20]

Hemşirelik için burs, fon ve bağışlar araştırın: Hemşireliğin önemi hakkında insanlara hatırlatıcı olarak gerekirse burs ve bağışlar toplanabilir.^[20]

Toplumsal organizasyonlardaki çalışmalara katılın: Organizasyonlarda görev alma topluma hemşireleri eylemde görme fırsatı verir. Örneğin, bir okulun ilgili kurullarında görev alınabilir, hemşirelik becerisinin gösterilebileceği toplumsal bir derneğin yönetim kurulunda çalışılabilir.^[20]

Editöre ya da dergilere yazılar yazın: Çeşitli dergilere makaleler yazarak mesleki bilgi paylaşımına katkı verilebilir.^[20]

Gittiğiniz her yerde rol modeli olun: Hemşireler profesyoneller olarak tanınmak ve görünmek istiyorlarsa, profesyoneller gibi davranmalıdırlar. Hemşirelerin hastalar, toplum ve kendi meslektaşları için rol modeli olmaları gerekir. Rol modeli olma, hastalar ve toplum için özellikle sağlıklı yaşam biçimi davranışları konusunda (egzersiz, beslenme, sigara içme vb.), meslektaşları için ise profesyonel hemşire davranışları (iletişim, sorun çözme, araştırma yapma gibi profesyonel nitelikler) konusunda olmalıdır.^[20]

Uygun giyim şekli: Giyim tarzı kişinin kişiliğini yansıtır. Uygun giyim şekli güç ve başarıyı sembolize eder. Bu nedenle, giysiler profesyonel role uygun olmalıdır. Hemşireler hastalar tarafından tanınma, hijyen yönünden kendisini ve hastasını koruma, genel toplumdaki hemşireyi ayırdığı ve profesyonel bir uzman olarak göstererek saygınlık kazandığı için hemşire üniforması giyerler. Ne giydiğimiz bizi bir grup olarak tanımlar ve kim olduğumuzu ortaya koyar. Hastalar için önemli olan kimin hemşire kimin hemşire olmadığını göstermesidir. Forma üzerinde kimlik kartı

kullanmak kendinizi tanıtmamanın en kolay yoludur. Kimlik kartı hastaların görebileceği noktada dışa bakacak şekilde yakaya asılmalı ve isimden sonra mutlaka unvan (sorumlu hemşire, yoğun bakım hemşiresi, acil hemşiresi vb.) yazılmalıdır.^[5,17,31]

İçsel kontrol geliştirme: Hemşireler mesleğin imajını ve kendi imajlarını değiştirmek için yapabilecekleri şeylere odaklanma ihtiyacı duyarlar. Ancak birçok durumda, kendilerinin mesleğin veya kendi imajlarını değiştirecek güce sahip olmadıklarına inanırlar. Bundan dolayı çözüm için kendileri dışındaki gruplara yönelirler. Bunun nedeni kadınların dış kontrol odağına sahip olma eğilimleri ile açıklanabilir. Dolayısıyla hemşirelerin kendilerini ve mesleklerini ilerletmek için dış kontrol yerine içsel kontrol ve güçlü, pozitif benlik imajı geliştirmeye ihtiyaçları vardır.^[5]

Pozitif ve enerjik bir tutum gösterin: Olumlu ve enerjik bir tutum göstererek çevreye “yapan/etkili” kimse olduğunu mesajı verilir. Bu şekilde önemli konularda aranan birisi olunur. Sürekli şikayet etme güçsüzlük duygusu yaratır. Bunun tersine problem çözücü ve iyimser bir tavır sergilenirse diğerlerinde güven geliştirir ve gücünüzü arttırırsınız.^[20]

Teşekkürü “hemşire ne yapar”ı güçlendirmek için kullanın: Hasta size teşekkür ettiği zaman, “bu sadece benim işim”, sorun yok, önemli değil” gibi ifadeler kullanmak yerine bu teşekkürü onları eğitmek için bir fırsat olarak kullanmak gerekir. Bu ifade yerine şöyle bir cümle kurulabilir: “Size astım ilaçlarınızı doğru kullanmanızın önemini anlamanızda yardımcı olabildiğime sevindim.” Bu şekilde hemşirenin ne yapmış olduğu da açıklanmış olur.^[20]

Birbirinize saygılı olun: Hemşireler benlik imajını güçlendirmek için birbirlerini desteklemeli ve birbirlerinin başarılarını kutlamalıdırlar. Meslektaşları arasında anlamlı bir noktada olunmalıdır. Yeni hemşireler ve öğrenci hemşireler desteklenmelidir. “Hemşireler yeni ve genç hemşireleri ve hemşire adaylarını eziyor” algısına katkı vermekten sakınılmalıdır.^[20]

Kanıtı dayalı uygulama kullanın: Profesyoneller ne yaptıklarını destekleyen araştırma ve verilere sahiptirler. Bu nedenle hemşireler bakım uygulamalarını kanıtı dayalı yapmalıdırlar. Hemşireler, hemşirelik uygulamasının tümünü kanıtı dayalı uygulama ile birleştirerek, diğer mesleklerin arasında etkin olarak yer alabilirler.^[20]

İmaj Geliştirmede Yönetici Hemşireler Neler Yapabilir?

Yönetici hemşireler hemşirelerin tanınmasını ve çalışmalarını kolaylaştırarak hemşirelerin benlik imajını destekleyebilirler. Hemşireliği önemli komitelerde temsil edebilirler. Hastanenin genel haber bültenlerinde hemşirelikle ilgili makalelerin bulunmasını sağlayabilirler. Personele etkili bir ekip çalışmasının nasıl yapılabileceği üzerine sürekli eğitim programları düzenleyebilirler. Yönetici hemşireler, hemşireleri işe alırken hemşirelerin profesyonel niteliklerini göz önünde bulundurmalıdırlar. Yönetimde paylaşımcı ve katılımcı bir yönetim anlayışına sahip olunmalıdır. Medya, halkı eğitmek ve aydınlatmak için ölçülemez bir güç olduğundan, medyada

hemşirelerin rollerinin doğru sunulmasına katkı verebilirler. Hemşirelerin ulusal iş tanıtım günlerine katılımlarını sağlayarak, hemşirelerin toplumla etkileşmesini sağlayabilirler. Yönettikleri kurumda kanıta dayalı uygulama uygulanmasına özen gösterebilirler. Yönetimde yatay ve dikey kötüye kullanım için sıfır tolerans politikası uygulayabilirler.^[15,17,20]

İmaj Değiştirmede Eğitimci Hemşireler Neler Yapabilir?

Hemşirenin olumlu imaj geliştirmesinde eğitim çok önemli görünmektedir. Hemşirelik öğrencileri toplumdan gelen kişiler olarak genellikle toplumun sahip olduğu olumsuz algılarla hemşirelik eğitimine başlamaktadırlar. Dolayısıyla eğitim içinde bu algıların değiştirilmesi ve profesyonel hemşire kimliğinin kişilere kazandırılması gerekmektedir. Bir kariyer mesleği olarak hemşireliğin olumlu imajını güçlendirmek amacıyla hemşire eğitimciler meslek hakkındaki olumsuz stereotipleri eğitim sürecinde değiştirmelidirler. Natan,^[32] birinci ve daha üst sınıfta olan hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada, daha üst sınıftaki öğrencilere göre birinci sınıf öğrencilerinin hemşireleri daha meleks ve romantik algıladıklarını saptamıştır. Dolayısıyla hemşire eğitimciler, eğitim süreci içerisinde öğrencilerin başarılı bir profesyonel sosyalizasyon süreci geçirerek, profesyonel kimliklerinin olumlu gelişmesine katkı sağlamalıdır.^[20]

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, hemşirelik üzerindeki tarihi etkiler, bu nedenle toplumda oluşturulan olumsuz stereotipler, hemşirenin işe yönelik hizmet vermesi, kadın mesleği olması, hemşirelerin profesyonel bir kişi olarak görülmesini ve toplumsal konumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Toplumda istendik bir yer edinebilmek için toplumun hemşirelik mesleğini tanımaması beklemek yerine, meslek üyelerinin kendi hemşirelik uygulamaları ile kendilerini tanıtmaları gerektiği ve hemşireliğin girilen değil, seçilen bir meslek olduğunda, sosyal statüsünün istendik bir noktaya geleceği açıklar.^[33] Bu bağlamda öncelikle hemşirelerin profesyonel benliklerinin olumlu geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için okul eğitimi yılları içinde hemşire eğitimcilerin, öğrenci hemşirelerin profesyonel kimliklerini dolayısıyla profesyonel imajlarını olumlu geliştirmelerine katkı verecek şekilde eğitim müfredatlarını oluşturmaları, yönetici hemşirelerin çalışan hemşirelerin profesyonel kimliklerini geliştirmeye yönelik eğitim ve gelişim programları düzenlemeleri önerilmektedir. Bunlar yapıldığında hemşirelik bilimsel bilgi temeli olan, bilgiye dayalı bakım veren bir meslek olarak görülebilir. Unutulmaması gereken önemli nokta, hemşirelerin profesyonel kimliklerinin geliştirilmesi ile profesyonel imajlarının gelişeceği, hemşirelerin profesyonel imajları geliştiğinde ise toplumun hemşireler ve hemşirelik mesleğinin imajına ilişkin algıların değişeceğidir.

Ülkemizde çalışan hemşirelerin profesyonel imajın kendilerine ilişkin ve toplumun onlara ilişkin oluşturduğu düşünce ve algılamalarla şekillendiğini bilmeleri önemlidir. Hemşirelerin profesyonel imajda önemli olan noktaların farkında olmaları ve bu doğrultuda kendilerini geliştirmeleri gerekli görünmektedir. Ayrıca hemşirelerin kendilerine ve mesleklerine güvenlerini arttırmaları, kendilerini ve uyguladıkları mesleği vazgeçilmez

bir noktada algılamaları ve bu doğrultuda davranmaları gerekmektedir. Yanı sıra hemşirelerin kişisel ve mesleki gelişimle ilgili kurs ya da eğitim programlarına katılmaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Öhlen J, Segesten K. The Professional identity of the nurse: Concept analysis and development. *Journal of Advanced Nursing* 1998;28(4):720-727.
2. Jacqueline M, Bridges B. Literature review on the images of the nurse and nursing in the media. *Journal of Advanced Nursing* 2006;15(7): 850 – 854.
3. Siebens K, Casterle B, Abraham I, et al. The professional self-image of nurses in Belgian hospitals: A cross-sectional questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies* 2006; 43:71-82.
4. Fletcher K. Image: Changing how women nurses think about themselves. *Literature review. JAN* 2007;58(3):207-215.
5. Strasen L. The image of professional nursing; Strategies for action. Philadelphia: J.B. Lippincott Company;1992. p.1-63.
6. Bayık A, Erefe İ, Özsoy S ve ark. Kadın mesleği olarak hemşireliğin son yüzyıldaki gelişimi. *Hemşirelik Forumu Dergisi* 2002;5(6):16-25.
7. Takase M, Maude P, Mamas E. Impact of the perceived public image of nursing on nurses' work behaviour. *Journal of Advanced Nursing* 2006; 53(3):333-343.
8. Pearson A. What the public thinks. *Nursing Times* 1983; 23:18-19.
9. Emiroğlu N. Sağlık personelinin ve toplumun hemşirelik imajı. *Hemşirelik Araştırma Dergisi* 2000;1:9-18.
10. Tortumoğlu G, Akyıl R, Karanlık A ve ark. Erzurum ilindeki bireylerin hemşireler ile ilgili görüş ve beklentileri. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 2005; 8(1):10-19.
11. Şahin N, Şirin A. Hekimlerin hemşirelik mesleğine bakış açılarının ve hemşirelik mesleğine ilişkin sorunlarının incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 1995;11(3):1-9.
12. Dereli N, Demir U. Hemşirelik Yüksekokulu 1. sınıf öğrencilerinin mesleğe ilişkin düşüncelerinin incelenmesi. *E.Ü. HYO Dergisi* 1998;14(2):119-128.
13. Özpancar N, Aydın N, Akansel N. Hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin hemşirelik mesleği ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. *C.U. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2008;12(3):9-17.
14. The professional nurse: Image and values in nursing. What is nursing. Chapter 2 <http://www.learningmatters.co.uk/sampleChapters/pdfs/9781844451586-2.pdf> (Erişim tarihi: 27.09.2011)
15. Nurses Association of Botswana. Professional Image. http://www.nab.org.bw/pdf%20files/image_campaign/Professional%20Image%20.pdf Image campaign Flyer Number (2. Erişim tarihi: 27.09.2011)
16. Takase M, Kershaw E, Burt L. Does public image of nurses matter? *Journal of Professional Nursing* 2002;18(4):196-205.
17. Sullivan EJ, Decker PJ, Jamerson PA. Power and politics. Image as power. Effective leadership and management in nursing. 5th ed. New Jersey: Prentice Hall; 2001. p.93-95.
18. Erdil F. Son 20 yılda hemşireliğin stratejisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 1994;1(1):1-9.
19. Başer G. Hemşirelikte yükseköğretim. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 1994;1(1):15-18.

20. Cynthia Saver. Do you reflect a positive image of nursing?
<http://ce.nurse.com/ce492/do-you-reflect-a-positive-image-of-nursing/coursepage/> (Erişim tarihi: 27.09.2011)
21. Hallam J. From angels to handmaidens: changing constructions of nursing's public image in post-war Britain. *Nursing Inquiry* 1998;5:32-42.
22. Darbyshire P, Gordon S. Exploring popular images and representations of nurses and nursing. February 2005. http://www.springerpub.com/samples/25549_chapter.pdf (Erişim tarihi: 27.09.2011).
23. Ulusoy F, Görgültü S. Hemşirelik esasları. 3. baskı. Ankara: TDFO Ltd. Şti.; Ankara; 2000. s.7-22.
24. Black VL, Germaine-Warner C. Image of nursing. In: Deloughery GL, ed. *Issues and trends in nursing*. Toronto: Mosby;1995.p.455-473.
25. Sarah Kearns. Why the public image of nursing is important. <http://blogs.hcpro.com/nursemanagers/2009/09/why-the-public-image-of-nursing-is-important/> (Erişim tarihi: 27.09.2011)
26. Christman L. Who is a nurse? Image: *Journal of Nursing Scholarship* 1998;30(3):211-214.
27. Fagermoen S. Professional identity: Values embedded in meaningful nursing practice. *Journal of Advanced Nursing* 1997;25:434-441.
28. Gregg MF and Magilvy JK. Professional identity of Japanese Nurses: Bonding into nursing. *Nursing & Health Sciences* 2001;3(1):47-55.
29. Deppoliti D. Exploration how new registered nurses construct professional identity in hospital settings. *The Journal of Continuing Education in Nursing* 2008; 39(6):255-262.
30. Kaya K, Şimşek Z, Kabalcıoğlu F ve ark. Hemşirelerin mesleki imajlarını ve mesleği algılamalarını etkileyen faktörler. *Hemşirelik Forumu Dergisi* 2004;7(1):1-6.
31. LaSala KB, Nelson J. What contributes to professionalism? *Medsurg Nurs* 2005; Feb;14(1):63-7.
32. Natan MB. Effects of nursing education on the image of nursing as a profession in Israel. *International Journal of Nursing Education Scholarship* 2009;6:1.
33. Öz F. Hemşirelik mesleği sorunları. *Türk Hemşireler Dergisi* 1994;37(2):15-28.